

La riquesa de l'arqueologia de Premià de Mar. Història d'una gestió (1996-2018)

Ramon Coll Monteagudo (Museu Romà de Premià de Mar, collmr@premiademar.cat)

Marta Prevosti Monclús (Institut Català d'Arqueologia Clàssica, mprevosti@icac.cat)

Jordi Bagà Pascual (col·laborador dels museus de Premià de Mar, jordibaga@hotmail.es)

Resum

La gestió de l'arqueologia a Premià de Mar entre els anys 1996 i 2018 ha tingut moments de gran intensitat, s'han documentat des de jaciments excepcionals, com l'edifici octogonal romà de Can Ferrerons (2000), fins a etapes prehistòriques desconegudes fins aleshores al municipi, cas del neolític de Montboló (1999 i 2011). En aquest període també s'ha aprovat un Pla Especial de Protecció del Patrimoni (2001), s'ha editat una monografia que recull les restes arqueològiques del municipi (2004) i s'ha declarat com a bé cultural d'interès nacional (BCIN) l'edifici octogonal de Can Ferrerons (2014).

Paraules clau: història de l'arqueologia, gestió, Premià de Mar (1996-2018)

Resumé

La gestion de l'archéologie de la ville de Premià de Mar pendant les années 1996 et 2018 elle a eu moments de grande intensité: ont été documentés des gisements exceptionnels, comme le bâtiment octogonal romain de Can Ferrerons (2000), et aussi phases préhistoriques inconnues jusque-là a la ville, comme le néolithique de Montboló (1999 i 2011). Dans cette période, il a également été approuvé un Plan Spécial pour la Protection du Patrimoine (2001), a été publiée une monographie qui rassemble les découvertes archéologiques de la ville (2004), et s'est déclaré comme Bien Culturel d'Intérêt National (BCIN) le bâtiment octogonal de Can Ferrerons (2014).

Mots clés: histoire de l'archéologie, gestion, Premià de Mar (1996-2018)

Introducció

Considerem que la història de l'arqueologia a Premià pot dividir-se essencialment en tres etapes. En la primera (1926-1939) veiem els primers temptejos i es comencen a fer descobriments en uns llocs on d'antuvi es desconeixia la presència de cap vestigi arqueològic. En la segona fase (1939-1981) es formen i es consoliden els grups arqueològics locals, a redós de les Comissaries Locals d'Excavacions Arqueològiques. I en la tercera (del 1981 endavant) assistim a una lenta professionalització i consolidació de les tasques de gestió arqueològica.

En aquest escrit no pretenem fer una relació més o menys detallada de la història de l'arqueologia premianenca, aspecte que ja ha estat desenvolupat en un treball anterior (COLL 2004: 41-53, amb bibliografia anterior). Sí que haurem de fer un breu repàs a aquests antecedents per tal de tenir una visió prou panoràmica del tema.

Els primers temptejos (1926-1939)

Poc abans de la Guerra Civil, assistim als primers descobriments arqueològics, tant al municipi de Premià de Mar com al de Premià de Dalt, que reben la visita de l'infatigable arqueòleg mataroní Marià Ribas i Bertran, que, a partir del 1926, documenta els primers jaciments premianencs, entre els quals destaquen Santa Anna o Can Vilà i encontorns, amb restes d'època romana.

L'any 1929, Joaquim Folch i Torres descobreix el poblat ibèric de la Cadira del Bisbe de Premià de Dalt.

Al llarg de la dècada del 1930, es produeixen algunes troballes arqueològiques. És el cas d'uns materials romans recuperats pel lampista Josep Comas entre Premià de Mar i Premià de Dalt, en un lloc indeterminat a prop del Camí del Mig. Van ser ingressats per Joaquim Folch i Torres a l'aleshores Museu Arqueològic de Barcelona i no s'han estudiat fins a temps recents (COLL, PREVOSTI 2011: 67-70).

També a la Cadira del Bisbe es van dur a terme algunes intervencions poc abans de la Guerra Civil. Van ser les d'un grup d'aficionats de Vilassar de Dalt i de Teià, dirigits per Jaume Ventura. També en aquest *oppidum* ibèric es va poder recollir un petit lot de material arqueològic, per part del Sr. Roura, i que es va ingressar al Museu Arqueològic de Barcelona. I també la

constatació, per part de Marià Ribas, de tombes de *tegulae* i altres restes romanes allà, que han estat valorades en èpoques més recents (COLL 2009a: 97-104).

Formació i consolidació dels primers grups arqueològics (1939-1981)

Com ja sabem, la postguerra va portar la creació de les Comissaries Locals i Provincials d'Excavacions Arqueològiques, dependents del Servicio Nacional de Excavaciones, amb seu a Madrid, en les quals es van integrar molts dels aficionats que no havien mort en la guerra o que no havien hagut de fugir del país. Les comissaries van continuar mantenint les estructures de l'antic Servei d'Excavacions Arqueològiques, que havia estat dirigit per Bosch Gimpera. Pel que fa a aquest període, va estar coordinat per Josep de Calassanç Serra Ràfols, arqueòleg primer represaliat i després més o menys rehabilitat per les autoritats franquistes (entre d'altres, BARRAL 2013: 85-100; SERRA, SERRA 2013: 101-123).

Quan el sistema de les Comissaries i les Delegacions d'Excavacions va ser suprimit, ja a la dècada del 1960, la majoria dels grups arqueològics més o menys consolidats van continuar funcionant de manera semblant. Essencialment, van continuar amb les tasques d'exploració, i en molts més casos encara, de salvament de restes en una comarca afectada pel salvatge urbanisme del tardofranquisme. Alguns d'aquests entusiastes es trobaven ja aixoplugats en els incipients museus que s'anaven creant aleshores. Pot consultar-se una visió panoràmica de l'arqueologia de l'època a la comarca del Maresme en un treball de Joan Bonamusa (BONAMUSA 2003: 125-139).

En el cas de Premià de Mar, va tenir una importància cabdal la creació, l'any 1967, de l'Agrupació d'Estudis Científics i Culturals (AECC). Els pols d'atracció del grup van ser el poblat ibèric de la Cadira del Bisbe, de Premià de Dalt, amenaçat de destrucció a causa de les urbanitzacions que es planejaven i que en ocasions es començaven a executar. També l'entorn del traçat de l'actual autopista C-32, aleshores en construcció. I, en general, la intervenció davant de qualsevol amenaça envers el patrimoni arqueològic local o comarcal. Serveixin com a exemple dels salvaments que va dur a terme l'entitat els que es van efectuar a la sitja de la Torre Rosendo-Riera per causa de l'autopista (Premià de Dalt, 1968), al poblat ibèric de la Cadira del Bisbe, durant l'obertura de l'anomenat *Camí de la Costa* (Premià de Dalt, 1972-

1973), o en la destrucció de la necròpolis romana del Palmar Hotel (Premià de Mar, 1976) (fig. 3, 3).

L'any 1969, de manera fortuïta, va tenir lloc a Premià de Mar el descobriment de la vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons, a partir d'un mosaic de prop de 50 m² i de sòlides construccions romanes a sota de l'edifici núm. 229 de l'actual Gran Via de Lluís Companys. La sensibilitat del promotor de l'obra, Sr. Bardina, que va alertar l'aleshores Museu Arqueològic de Barcelona, va permetre una intervenció arqueològica, dirigida per Ricard Batista, de la qual es va fer ressò tot el poble. Premià de Mar va tenir, per primera vegada, consciència a nivell col·lectiu de posseir un passat romà.

La professionalització de les activitats arqueològiques (1981-2018)

El traspàs de competències en matèria de cultura a la Generalitat de Catalunya des del govern de l'Estat, durant l'anomenada *transició democràtica*, va tenir com a conseqüència el naixement del Servei d'Arqueologia i Paleontologia (1981). A partir d'aleshores es van començar a regular les activitats arqueològiques a Catalunya, i va quedar clar que els antics grups, en alguns dels quals tan sols hi havia aficionats, s'haurien de reconvertir a la nova situació administrativa.

L'any 1975, l'AECC es va legalitzar com a entitat, i alhora va incorporar dos arqueòlegs professionals, Jaume Àlvarez i Anna Carrasco, que tindrien la responsabilitat de la Secció d'Arqueologia els anys següents (1975-1982), per descomptat, *gratis et amore*. En aquell període, l'objectiu principal del grup va ser crear un museu per a Premià de Mar –que es faria realitat l'any 1986–, així com fer exposicions de l'arqueologia local, cursets d'arqueologia, excavacions arqueològiques de salvament, com, per exemple, les de Santa Anna (Premià de Dalt, 1976-1980), i fins i tot un projecte de recerca, que es faria al poblat ibèric de la Cadira del Bisbe (Premià de Dalt, 1981-1982), avalat des de la Càtedra d'Arqueologia, Epigrafia i Numismàtica de la Universitat de Barcelona, aleshores dirigida pel Dr. Miquel Tarradell.

A partir del 1982, amb la marxa dels arqueòlegs per qüestions laborals, la Secció d'Arqueologia de l'AECC es va quedar sense professionals titulats. En aquell moment va ser proposat com a responsable un de nosaltres (R. Coll), aleshores estudiant d'arqueologia, que va exercir aquesta tasca durant gairebé una vintena d'anys (1982-2001).

D'aquest llarg període es poden destacar dues etapes, ben diferenciades. En la primera (1982-1996) va caldre fer tasques d'estudi i de documentació, ja que els jaciments arqueològics premianencs, evidenciats d'una manera o altra, a penes estaven estudiats i publicats. A la vegada, també es farien treballs de divulgació, amb el muntatge d'una sala d'arqueologia al Museu de l'Estampació (1986-1988), amb exposicions temporals (com la dedicada a l'assentament romà de Les Pèrgoles, a Premià de Dalt, l'any 1987), o amb diverses xerrades divulgatives.

Una de les activitats importants d'aquell període va ser la documentació de nous jaciments, mitjançant excavacions d'urgència o troballes casuals. Una llista de les estacions arqueològiques on es va intervenir durant aquells anys, no tant a Premià de Mar com a Premià de Dalt i municipis propers, donarà idea de la intensitat d'aquestes tasques:

Intervencions arqueològiques (1981-1996)	
Any	Jaciment
1984	Palmar Hotel (Premià de Mar)
1987	Mas Coll (Alella), Les Pèrgoles (Premià de Dalt) i Cadira del Bisbe (Premià de Dalt)
1988	Can Vilà (Premià de Dalt) i Jardí Park o Ronda Mistral (Premià de Dalt) Col·laboració en l'adequació i el tancat de part del poblat de la Cadira del Bisbe, d'acord amb l'Ajuntament de Premià de Dalt
1989	Can Serra (Alella)
1993	Can Vilà (Premià de Dalt) i Cova de les Encantades (Cabrer de Mar)
1994	Terrenys de la Cisa (Premià de Dalt) i Cadira del Bisbe (Premià de Dalt)
1995	Plaça de la Sardana (Premià de Mar), Camí de la Mina (Cabrils) i Depuradora (Teià)

En l'etapa següent (a partir del 1996) van tenir lloc diversos canvis de planificació i execució pel que fa a l'arqueologia del municipi de Premià de Mar. El primer va ser que a partir del 1996 es va produir un fet cabdal per a la gestió correcta del seu patrimoni arqueològic: d'acord amb la Regidoria d'Urbanisme, aleshores encapçalada per Miquel Gironès, es va acordar dur a terme controls arqueològics en totes les obres públiques i en totes aquelles privades on era permès de fer-ho. Cal valorar que aquesta mesura, sense l'existència prèvia d'un Pla Especial de Protecció del Patrimoni, que no s'aprovaria fins uns anys més tard, demostrava una clara

voluntat política envers la conservació de les restes arqueològiques. Cal dir també que en el decurs d'aquella etapa van augmentar significativament tant les obres públiques com les privades, i, per tant, les activitats constructives, la qual cosa va tenir com a conseqüència una quantitat més elevada d'intervencions arqueològiques, sobretot de control i de seguiment.

La crisi econòmica esdevinguda a partir, sobretot, de l'any 2008 ha provocat, en general, una aturada en els treballs arqueològics de camp a escala del país. Això no s'ha notat tant a Premià de Mar, atès que el municipi està urbanitzat en un alt percentatge. Les intervencions arqueològiques que s'han dut a terme des de l'any 1996 han estat les següents:

Intervencions arqueològiques a Premià de Mar (1996-2018)	
Any	Jaciment
1997	Torrents Amell i Fontsana
1997	Col·lector Gran Via
1997	Carrer Elisenda de Montcada
1997-1998	Carrer de la Mercè
1998	Els Frigorífics (1a fase)
1998	Edifici Mar
1998	Centre Cívic
1999	Els Frigorífics (2a fase)
1999	Col·lector (vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons)
2000-2001	Edifici octogonal (vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons)
2001	Can Salamó
2001	Els Frigorífics (3a fase)
2002	Comissaria Mossos d'Esquadra
2002	Edifici octogonal (vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons)
2002	Plaça del Dr. Ferran (vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons)
2004	Carrer d'Aribau, 2-10
2004	Carrer de la Plaça, 2
2004	Ca n'Amell
2004	Can Ferrerons (vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons)
2005	Can Boter
2006	Biblioteca Martí Rosselló
2006	Plaça del Dr. Ferran (vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons)
2006	Edifici octogonal (vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons)

2008	Edifici octogonal (vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons)
2010	Camí de Can França (troballa casual)
2010-2011	Plaça dels Països Catalans
2011	Can Torrents (troballa casual)
2012	Carrer de Sant Pau, 15 (troballa casual)
2014	Edifici octogonal (vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons)
2015	Ca l'Escoda
2015	Gran Via de Lluís Companys (vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons)
2016	Can Burra
2017	Pintor Pau Roig, 33
2017-2018	Plaça de Can Fitó

Fora de les intervencions arqueològiques estrictes, en el decurs de l'any 2001 es van tramitar i aprovar els nous Estatuts del Museu de l'Estampació de Premià de Mar, en els quals es preveia que un dels objectius de la institució seria la "gestió del patrimoni arqueològic del municipi, d'acord amb la legislació vigent" (art. 6.3).

D'importància cabdal com a eina de gestió del patrimoni arqueològic va ser l'aprovació, el mes de juny de l'any 2001, del Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic, Ambiental i Històric de Premià de Mar, que inclou tots els jaciments arqueològics coneguts al municipi fins aquella data, d'acord amb la disposició addicional primera de la Llei 9/93, del Patrimoni Cultural Català (fig. 1). En l'actualitat, aquest Pla es troba integrat al POUM de Premià de Mar (2010), i s'ha ampliat amb nous elements, com, per exemple, els búnquers de la Guerra Civil. Aquest document pot consultar-se en línia:

<http://www.premiademar.cat/organisme.php?id=170>.

Cal valorar també, com a eina de gestió patrimonial, si bé no exclusivament arqueològica, el Mapa del Patrimoni Cultural i Natural de Premià de Mar (MONTLLÓ 2011), promogut per l'Ajuntament de Premià de Mar i per l'Oficina del Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona. Es tracta d'un instrument valuós que també ha d'ajudar a reivindicar els patrimonis cultural i natural de la població, i planificar-ne les accions de rendibilització social i cultural més

adients (vegeu el treball de Pedro Barbado i Francesc Xavier Menéndez, en aquest mateix volum).

La declaració com a BCIN de l'edifici octogonal romà de Can Ferrerons, el 18 de setembre del 2014, ha donat un nou impuls a la protecció del patrimoni arqueològic de la població, alhora que en facilita la difusió.

La gestió arqueològica a Premià de Mar, que en l'actualitat es duu a terme des del Museu de l'Estampació i des del Museu Romà, té un triple objectiu:

- Vetllar per la conservació dels béns arqueològics immobles i mobles de la població. En aquest sentit, cal destacar no només les tasques de control de les obres públiques i privades al municipi, d'acord amb les àrees arqueològiques protegides que es troben catalogades al POUM (fig. 1), o d'altres susceptibles d'interès patrimonial, sinó també les tasques fetes encaminades a la recuperació i la documentació de material arqueològic moble en mans de particulars producte de troballes fortuïtes. És el cas, per exemple, d'alguns objectes de procedència subaquàtica que recentment s'han pogut ingressar al Museu.
- Recerca de l'arqueologia local. En el moment de redactar aquestes ratlles, estem treballant en la redacció de la memòria científica global sobre la vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons, que inclourà l'estudi de totes les intervencions arqueològiques que s'hi han fet des de l'any 1969. Cal dir que la concessió d'un Fons Europeu de Desenvolupament Regional (FEDER), entre els anys 2017-2020, al projecte d'acabament de les excavacions arqueològiques i museïtzació de l'edifici octogonal de Can Ferrerons –l'actual Museu Romà de Premià de Mar (fig. 4, 3)–, culminarà anys de recerca en aquest singular assentament d'època romana.
- Difusió del patrimoni arqueològic a diversos nivells. Això inclou el públic general, el públic escolar i el públic especialitzat. En aquest sentit, es duen a terme diverses accions divulgatives, com són:

- El muntatge i l'obertura d'una exposició generalista sobre l'arqueologia ibèrica i romana de Premià de Mar al Museu de l'Estampació (2011), que va ser ampliada l'any 2014 amb les troballes prehistòriques de la població (fig. 4, 1).
- Obertura al públic del Museu Romà de Premià de Mar (2015). En l'actualitat és un espai accessible, que es museïtzarà a partir del desenvolupament del projecte FEDER a què al·ludíem anteriorment (fig. 4, 3).
- La Festa Romana, que commemora l'obertura del Museu Romà, entorn dels *idus* de març. S'hi duen a terme diverses activitats de reconstrucció històrica per part de grups especialitzats, totes centrades en el món romà: legionaris, jocs gladiatoris, taller d'agrimensura, tallers d'oficis (fig. 4, 2)... I, per descomptat, jornada de portes obertes al Museu Romà. Tot plegat amb una gran afluència de públic.
- Altres activitats, com són els *Lvdi Romani* o els tallers d'escriptura romana, de caràcter netament familiar, ajuden a difondre el patrimoni arqueològic entre la població propera.
- Resulta especialment positiu, per a la projecció fora del municipi, que la Festa Romana i altres activitats divulgatives formin part d'activitats supramunicipals de difusió del patrimoni arqueològic, com són les Jornades de Difusió del Patrimoni de la Laietània (l'antic Festival Laietània), organitzades pel Consorci de Promoció Turística Costa del Maresme. Enguany, també s'ha dut a terme el I Simpòsium d'Arqueologia Laietana, amb gran èxit de participació per part d'estudiosos, arqueòlegs i persones interessades, del qual aquest text forma part.
- Proposta d'activitats didàctiques per al públic escolar referides al Museu Romà, a partir d'uns dossiers per a l'alumnat i per al professorat, tant per a Primària com per a Secundària, en català i en anglès. Aquests vuit dossiers poden descarregar-se des de l'enllaç: <https://museuroma.pdm.cat>.

- També en el mateix enllaç es col·loquen els diferents treballs de recerca científica que es van publicant sobre la vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons, en format PDF, per tal que les persones interessades se'ls puguin descarregar.
- Publicació d'una monografia sobre l'arqueologia de Premià (de Mar i de Dalt), l'any 2004, que recull els coneixements que se'n tenien fins aleshores (COLL 2004). Amb anterioritat, i també amb posterioritat a la publicació d'aquesta monografia, també s'ha considerat una prioritat mantenir al dia el coneixement arqueològic que hom té de Premià de Mar, amb l'inventari actualitzat al màxim (CAZORLA *et alii* 1997: 177-202; COLL 2000: 15-46; COLL 2001: 239-260; COLL 2009b: 209-232).
- Publicació del conte *Secret, secret! L'horta Farrerons té un secret*, de Chus Díaz i Gina Portillo (2008), que explica als més menuts el descobriment de l'edifici octogonal de Can Ferrerons (fig. 4, 4).
- Realització periòdica de conferències sobre els avenços en la recerca arqueològica, adreçades a un públic general.
- Visites guiades al Museu Romà, per al públic escolar i per al públic general.
- Assistència a congressos, seminaris, col·loquis i trobades d'estudiosos, nacionals i internacionals, amb treballs generats per la recerca arqueològica, sobretot entorn de la vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons.

Valoració

La possibilitat de poder aplicar criteris d'arqueologia preventiva, cosa que va ser possible amb una certa regularitat a partir de l'any 1996 i, sobretot, a partir de l'aprovació del Pla Especial de Protecció del Patrimoni (2001), ha comportat una millora substancial pel que fa a la gestió del patrimoni arqueològic de Premià de Mar. D'aquesta manera, s'han pogut fer controls d'obra amb resultats diversos, cas de la constatació de deposicions secundàries com les de Can Salamó, indicatives d'assentaments més enlairats (p. e., COLL 2002: 7-17; COLL 2004: 252-255). També hi ha hagut novetats en assentaments ja coneguts, cas de la vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons amb les troballes de la zona del col·lector (COLL 2004: 265-266) (fig. 3, 2) o de

la plaça del Dr. Ferran (CARBONELL 2009: 239-254; PREVOSTI *et alii* 2015: 199-205) (fig. 3, 1). També s'han fet descobertes de menor entitat, que no han estat obviades, com les del col·lector de la Gran Via de Lluís Companys (COLL 2016: 9-11).

Per descomptat, també s'han anat produint noves troballes, com són la de l'assentament iberoromà del carrer de la Mercè, datable entre els anys 75-25 aC (COLL *et alii* 1998: 73-94; COLL 2004: 154-161) (fig. 3, 4), o els abocadors romans dels Frigorífics del Maresme (COLL 2004: 161-162, 259; CARMONA 2007). Però allò que ha cridat més l'atenció ha estat el descobriment de tota una sèrie d'elements arqueològics singulars, desconeguts fins aleshores al municipi, com són bastants testimonis de la prehistòria recent. Entre aquests, a banda d'algunes troballes adscribibles a l'edat del bronze, com les de la plaça de la Sardana (COLL 2004: 79-81, amb bibliografia anterior), destaca la constatació de la fàcies Montboló, pertanyent al neolític antic recent, tant als antics Frigorífics del Maresme (COLL 2004: 64-65; COLL *et alii* 2004: 7-25) com en el decurs de la intervenció que es va dur a terme durant la construcció de l'aparcament de la plaça dels Països Catalans (COLL 2011).

Per descomptat, la troballa més espectacular de tot el període que tractem, la que per si sola justificaria l'aplicació dels criteris de l'arqueologia de prevenció que sempre hem defensat, ha estat, sense cap mena de dubte, l'edifici octogonal de Can Ferrerons, evidenciat l'octubre del 2000 (fig. 2 *infra*). Aquest edifici ha estat objecte de diversos estudis, tant pel que fa a l'arquitectura (PUCHE *et alii* 2014; COLL, PREVOSTI 2016), la cronologia (PREVOSTI *et alii* 2014) o altres aspectes més concrets de l'edifici, com és el *balneum* (PREVOSTI, COLL 2017). Amb les restes d'altres parts de la vil·la, tot plegat forma un assentament extens (COLL 2004: 260-270), d'unes 5,5 ha i de llarga durada (*circa* 75 aC - 600 dC), que, malauradament, coneixem tan sols de manera molt parcial (fig. 2 *supra*). Amb la recerca engegada, comencem a conèixer aspectes tan cabdals com la data fundacional i una primera producció vitivinícola, que va ser el motiu de l'assentament (PREVOSTI *et alii* 2015; COLL *et alii* 2016), com ho va ser també el de tants d'altres.

En el decurs del temps, també s'han publicat algunes troballes arqueològiques casuals, tant d'època antiga (p. e., MONTLLÓ 2011: 79-81) o pertanyents a períodes més recents (GÓMEZ,

COLL 2012: 25-27; COLL 2013: 25) (fig. 3, 5). Tampoc no s'han descuidat alguns aspectes de la paleontologia local (GARCIA 2016: 7-8).

En definitiva, i sempre en la mesura de les nostres possibilitats, no només hem intentat dur a terme com cal les tasques de recerca i conservació. També hem considerat com a part fonamental de la nostra dedicació la difusió de tot aquest patrimoni a tots els nivells, especialment pel que fa al públic escolar i al públic familiar. Perquè el coneixement generat per la recerca del patrimoni cal retornar-lo a la societat, que coneixent-lo l'estimarà i alhora les persones se sentiran més arrelades al territori per un més que legítim sentiment de pertinença.

Bibliografia

BARRAL, X. (2013): Josep de C. Serra i Ràfols o la voluntat de continuïtat ideològica de l'arqueologia, des de la Mancomunitat i malgrat el franquisme. *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* XXIV, 85-100. Barcelona.

BONAMUSA, J. (2003): La investigació arqueològica al Maresme, a *L'arqueologia a Catalunya durant la República i el franquisme (1931-1975). Actes de les jornades d'historiografia celebrades a Mataró els dies 24 i 25 d'octubre del 2002. Homenatge a Marià Ribas i Bertran (1902-1996) en el centenari del seu naixement* (J. Barberà i J. García, coord.), 125-139. Mataró.

CARBONELL, C. (2009): Noves aportacions a l'estudi de la *pars rustica* de la vil·la romana de Can Farrerons (Premià de Mar): el recinte de Llevant. *Actes del Simposi: Les vil·les romanes a la Tarraconense* (Revilla, V.; González, J. R.; Prevosti, M., ed.), vol II, Monografies 11, 139-154. Barcelona.

CARMONA, M. C. (2007): *Memòria de seguiment i posterior excavació arqueològica del jaciment "Els Frigorífics" de Premià de Mar (Maresme)*. Inèdita. Servei d'Arqueologia i Paleontologia. Barcelona.

CAZORLA, F.; COLL, R.; JÁRREGA, R. (1997): Els darrers jaciments arqueològics descoberts a Premià. Una aportació a l'inventari arqueològic de Premià de Dalt i Premià de Mar (el Maresme). *XIII Sessió d'Estudis Mataronins*, 177-202. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

COLL, R. (1988): *El poblat ibèric de la Cadira del Bisbe (Premià de Dalt, el Maresme). Història de la investigació i estat de la qüestió*. Premià de Mar.

COLL, R. (2000): Nova actualització de l'inventari arqueològic de Premià de Mar i Premià de Dalt (el Maresme, Barcelona) (primera part). *XVI Sessió d'Estudis Mataronins*, 15-46. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

COLL, R. (2001): Nova actualització de l'inventari arqueològic de Premià de Mar i Premià de Dalt (el Maresme, Barcelona) (segona part). *XVII Sessió d'Estudis Mataronins*, 239-260. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

COLL, R. (2002): Resultats del seguiment arqueològic efectuats en els terrenys de Can Salomó (Premià de Mar, el Maresme). *XVIII Sessió d'Estudis Mataronins*, 7-17. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

COLL, R. (2004): *Història arqueològica de Premià*. Premià de Mar.

COLL, R. (2009a): Una necròpolis romana al poblat ibèric de la Cadira del Bisbe de Premià de Dalt?. *III Trobada d'Entitats de Recerca Local i Comarcal del Maresme*, 97-104. Vilassar de Mar.

COLL, R. (2009b): Les darreres novetats arqueològiques a Premià de Mar (anys 2004-2007). *XXV Sessió d'Estudis Mataronins*, 209-232. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

COLL, R. (2011): *Memòria dels treballs de seguiment arqueològic duts a terme durant el projecte de construcció "Obres de reforma dels espais urbans i construcció d'un aparcament subterrani a la plaça dels Països Catalans" (Premià de Mar, octubre-desembre del 2010 i febrer del 2011)*. Inèdita. Servei d'Arqueologia i Paleontologia. Barcelona.

COLL, R. (2013): Una vorera del segle XIX trobada al carrer de Sant Pau de Premià de Mar. *XXIX Sessió d'Estudis Mataronins*, 25. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

COLL, R. (2016): Noves troballes a la vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons (Premià de Mar, el Maresme). *XXXII Sessió d'Estudis Mataronins*, 9-11. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

COLL, R.; CARMONA, M. C.; CAZORLA, F.; MONTLLÓ, J. (1998): L'assentament iberoromà del carrer de la Mercè (Premià de Mar, el Maresme). *Laietània* 11, 73-94. Mataró.

COLL, R.; PREVOSTI, M. (2011): Premià de Mar, 1932. Descobertes arqueològiques al Camí del Mig. *XXVIII Sessió d'Estudis Mataronins*, 67-70. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

COLL, R.; PREVOSTI, M. (2016): La tècnica constructiva de l'edifici octogonal de Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona). *QUARHIS*, 12, 94-105. Barcelona.

COLL, R.; PREVOSTI, M.; BAGÀ, J. (2016): Primeros resultados del estudio del taller anfórico de la Gran Via-Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona). *III Congreso Internacional de la*

SECAH-Ex *Officina Hispana. Amphorae ex Hispania. Paisajes de producción y de consumo* (R. Jàrrega i P. Berni, ed.), 120-138. Tarragona.

COLL, R.; QUADRADA, R.; FONT, J. (2004): Els materials prehistòrics documentats durant les intervencions arqueològiques al jaciment dels Frigorífics de Premià de Mar (1999-2002): del neolític de Montboló a l'edat del bronze. *XX Sessió d'Estudis Mataronins*, 7-25. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

GARCIA, E. (2016): L'Holocè de Premià de Mar. *XXXII Sessió d'Estudis Mataronins*, 7-8. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

GÓMEZ, J.; COLL, R. (2012): Alguns fragments de la història de Premià de Mar. *XXVIII Sessió d'Estudis Mataronins*, 25-27. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

MONTLLÓ, J. (2011): Troballes arqueològiques al camí de can França (entre els termes municipals de Premià de Mar i Premià de Dalt, el Maresme). *XXVII Sessió d'Estudis Mataronins*, 79-81. Mataró (consultable en línia: <https://www.raco.cat>).

MONTLLÓ, J. (2011): *Mapa del Patrimoni Cultural i Natural de Premià de Mar* (consultable en línia: <http://patrimonicultural.diba.cat>).

PREVOSTI, M.; COLL, R. (2017): Un balneum du Ve siècle dans le bâtiment octogonal de Can Ferrerons (Barcelone). *SRWRP 10*, 69-80. Girona.

PREVOSTI, M.; COLL, R.; BAGÀ, J. (2015): Sobre el moment fundacional de la vil·la romana de la Gran Via-Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona). *II Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic Tarraco Biennal 2014*, 199-205. Tarragona.

PREVOSTI, M.; LINDROOS, A.; HEINEMEIER, J.; COLL, R. (2016): AMS ¹⁴C dating at Can Ferrerons, a Roman octagonal building in Premià de Mar, Barcelona, *Journal of Archaeological Science: Reports* 6, 275-283. Consultable en línia: https://ac.els-cdn.com/S2352409X16300402/1-s2.0-S2352409X16300402-main.pdf?_tid=fdc84f70-6536-4088-b0c7-8e5f41966ed4&acdnat=1530549038_5cda2c7e2974284790b4596391ae3440.

PUCHE, J. M.; PREVOSTI, M.; PADRENY, J. M.; COLL, R. (2014): El edificio de Can Ferrerons, estudio métrico y arquitectónico. A J. M. Álvarez, T. Nogales i I. Rodà (ed.): *XVIII CIAC. Centro y periferia en el mundo clásico*. Vol. II, 1077-1081. Mérida.

SERRA, E.; SERRA, B. (2013): Repressió, represàlies i represa en l'arqueologia catalana (de 1939 a finals de la dècada del 1940): notes sobre Josep de Calassanç Serra i Ràfols. *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* XXIV, 85-100. Barcelona.

Descripció de les figures:

Fig.1. Matriu de la fitxa del Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic, Ambiental i Històric de Premià de Mar (2001).

Fig. 2. Planta general de la vil·la de la Gran Via-Can Ferrerons. Foto aèria de l'edifici octogonal feta durant l'excavació (2001).

Fig. 3.

- 1- Plaça del Dr. Ferran (2006): àmfores arrengrades.
- 2- Excavacions del Col·lector (1999-2000): forn metal·lúrgic.
- 3- Palmar Hotel (1976): àmfora.
- 4- Carrer de la Mercè (1997-1998): treballs de documentació.
- 5- Carrer de Sant Pau 15 (2012): vorera del segle XIX.

Fig. 4.

- 1- Exposició sobre l'arqueologia de Premià. Museu de l'Estampació (2011).
- 2- Cartell de la IV Festa Romana (2018).
- 3- El Museu Romà (2015).
- 4- Portada del conte *Secret, secret! L'horta Farrerons té un secret.*